

MORGENBLADET

SAMFUNN | IDFFR | KULTUR | RØKER | KVISS | Lyd | Kun på | Papiravisen | Nyhetsbrev

ESSAY

Lydene som omringer oss

De støydempende hodetelefonene har gitt oss muligheten til å skille synet fra hørselen og flykte langt av gårde. Hva gjør det med oss?

Skogens ro: Fra utstillingen *Talking Trees: A Nature-Responsive Grove* av Natasha Barrett. Eivind Lauritzen / Galleri F15

Maria Lokna
ANMELDER OG KOMMENTATOR

PUBLISERT 27.06.2025 - 04:05

Så lenge jeg kan huske har jeg gått gjennom bybildet som jeg gjør i livet generelt: med musikken på øret. For å komme meg fra A til Å har jeg plassert proppene i øret og funnet frem til et lydspor som kan følge meg på veien. Musikken trenger ikke å ha noe som helst med omgivelsene å gjøre. I fjor vinter hørte jeg for eksempel på så mye på vest- og sørafrikansk klubbmusikk at Spotify foreslo at jeg bodde i Mosambik. Og selv om musikk alltid har fungert som en beskyttelse fra virkeligheten, har hodetelefonene gitt oss muligheten til å skille synet fra hørselen og flykte langt av gårde – uansett hvor vi befinner oss eller hva vi driver med.

De siste månedene har jeg latt proppene være igjen hjemme. Det urbane støyet som har møtt meg på veien har vært forbausende. Søppelbilen som følger meg langs Sofienbergparken slipper ut tunge utpust og høy piping mens den rygger. Måkene krangler over McDonalds-posen ved Grünerhagen.

Hørselen er en sårbar sans. I motsetning til øynene, kan vi ikke lukke ørene når vi hører noe ubehagelig. Men jeg innså at måten jeg lyttet til musikken i bybildet på, handlet mer om å stenge støyet ute enn å faktisk høre på musikken. Dette er noe annet enn å lytte til musikk i konsertsalen eller å spille den av på høyttalerne fremfor venner, samboeren eller babyen som sparker i magen. Lyttingen min kunne

AKTUELL UTSTILLING

Diverse lydkunstnere

*Momentum: Between/Worlds:
Resonant Ecologies*

Galleri F15, Moss

13. juni – 12. oktober

minne om måten jeg bearbeider informasjon i sosiale medier på, og trykker meg gjennom spillelister som om de var bilder i en *feed*.

Å koble på ørene

Spørsmålet om hvordan vi lytter, gjennomsyrrer den trettende utgaven av samtidskunstbiennalen Momentum, *Between/Worlds: Resonant Ecologies*, som for første gang er dedikert lyd som kunstform og lytting som aktivitet. Trærne rundt Galleri F15 på Alby gård i Moss er dekorert av høyttalere, datamaskiner og andre tekniske oppsett. Det er vanskelig å få øye på dem, men ut strømmer lyder av datagenererte vokaler og dyr, sikkerhetsmeldinger, granater, artilleriild, skrik og sakral koring, og blander seg med de naturlige omgivelsene.

Det er flere grunner til at jeg trasker gjennom lydlandskapet i og rundt galleriet. Jeg er nysgjerrig på prosjektene som stilles ut på biennalen. Men jeg har også tenkt en del på hva lyd og lytting er akkurat nå. På den ene siden produserer vi stadig mer lyd: Musikk, podkaster, lydbøker og audiovisuelt innhold til sosiale medier. «Alle» har satset på lydmediet det siste tiåret. Vi hører mer på pratingen blant fremmede på podkast enn vi selv prater med fremmede. Ja, det kan virke som den mest effektive måten å nå andre mennesker på, er gjennom lydbølgene som strømmer fra hodetelefonene og inn øregangene våre. Dette svarer til et behov, men også

Louise Mackenzie, *Attractor*.
Eivind Lauritzen / Galleri F 15

en teknologisk utvikling. Den støykansellerende teknologien blir kraftigere, og hodetelefonene mindre og lettere. Jeg ser ikke at personen bak kassen allerede snakker til en annen person på telefonen, før vedkommende drar håret bak øret og proppen avsløres.

På den andre siden må det være noe vi går glipp av når vi omringer hodet med klokkene på bussen, i bybildet eller kontorfellesskapet. Det samme tiåret som Walkman-hodetelefonene ble en del av markedet og bybildet, begynte flere å ta til orde for at lytting er en truet aktivitet. Den kanadiske komponisten Hildegard Westerkamp oppfordret folk til å gå på lydvandring med prosjektet *The Soundscape Project*. Den amerikanske komponisten Pauline Oliveros grunnla begrepet «dyplytting» i boken *Quantum Listening* (1989). Budskapet er at det er en forskjell på å høre og å lytte, hvor sistnevnte er en aktiv prosess og en bevisstgjøring.

Lyd som en romslig kunstform

Flere aktivister og kunstnere har brukt konseptet til Oliveros som kunstnerisk og politisk verktøy. Dyplytting kan være en meditasjonspraksis eller en komposisjonsteknikk, men også en måte å forholde seg til omgivelsene på: Hvis vi ikke er vant til kjenne igjen lyden av dem, legger vi kanskje ikke merke til at fugler eller insekter flytter eller forsvinner når klimaet endres eller nye byggeprosjekter settes i gang. I samme ånd oppfordrer Momentum-

biennalen til en mer oppmerksom lytting, både til de naturlige og kulturelle omgivelsene, fortalte den danske kuratoren og medieviteren Morten Søndergaard meg i forkant av åpningen.

Søndergaard har jobbet med lyd siden nittitallet og har samlet de nærmere førti prosjektene og kunstnerskapene som utgjør biennalen i Moss. Han trekker frem den amerikanske avantgarde-komponisten John Cage som en inspirasjonskilde. Cage er mest kjent for stykket «4'33», der han sitter helt urørlig fremfor pianoet. Det er omgivelsene – stillheten, mikrobevegelsene, klangen i rommet og kanskje også forventningene som dirrer i luften – som utgjør selve verket.

Prosjektene som stilles ut på biennalen, er laget av både veletablerte og nye internasjonale navn innenfor kunstmusikk og lydkunst om dagen. Skillet mellom kunstformene er ganske diffust, men som hos Cage utfordrer de ofte forståelsen vår av hva musikk egentlig er, og lager lydinstallasjoner som snakker til og med omgivelsene de blir en del av.

Installasjonene på biennalen blir også en del av det vernede landskapet i Moss. Vi er en gruppe som følger stiene rundt galleriet og ned til kystlinjen. I et tettere skogsområde har de kanadiske kunstnerne Janet Cardiff og George Bures Miller satt opp verket *Forest (for a thousand years)*. Kunstnerne har plassert høyttalerne øverst i trærne, og ut kommer lyden av klangfull kormusikk, som om vi befinner

oss i en slags katedral av trær. Kormusikken blander seg med lyden av vinden som treffer bladene, bokfinker, svarttrosten, traktoren som kjører over jordet og skipet som durer forbi fjorden. Til slutt er det vanskelig å skille de kunstige lydene fra de naturlige.

Det er ikke bare de naturlige og kulturelle landskapene som blir en del av lydinstallasjonene, men også publikum. I *Talking Trees: A Nature-Responsive Grove*, laget av den britiske og norskbaserte komponisten Natasha Barrett, henger en liten datamaskin med bevegelsessensorer og en mikrofon mellom trærne. Den registrerer vinden som beveger seg, og lydene til oss som går forbi og bearbeider dette med opptak Barrett har gjort tidligere.

Høyteknologisk: Danske Christian Skjødt Hasselstrøms kuler steker i solen. Når partiklene treffer joden, høres de ut som popkorn. Eivind Lauritzen / Galleri F 15

Verket blir til i sanntid, mens vi befinner oss der, noe som krever et ganske komplekst teknologisk oppsett. Lydkunst og kunstmusikk har alltid vært tett koblet til avansert forskning og teknologi, og det gjelder også flere installasjoner på biennalen. Foran galleriet ligger for eksempel 120 messinghalvkuler omtenksomt dandert i et rutenett. Den danske kunstneren Christian Skjødt Hasselstrøm har samarbeidet med et fysikerteam som utvikler en partikkeldetektorteknologi. Når jordkloden treffes av kosmiske stråler og partikler fra verdensrommet, blir dette fanget opp av teknologien. Hasselstrøm har oversatt informasjonen til lyd, slik at vi hører

metalliske poppelyder fra messinghalvkulene hver gang partiklene treffer jorden. Kulene ligger der og steiker i solen, mens lyden av partiklene høres ut som popkorn i gryta.

Tankene går til et av verkene til det mest kjente navnet innen norsk kunstmusikkhistorie: På sekstitallet samarbeidet komponisten Arne Nordheim med ingeniører og akustikere fra NTNU for å gjennomføre teknikken bak den 19,5 meter høye lydskulpturen *Ode til lyset*. Skulpturen, som står i Skjeberg, ble dekorert av fotoelektriske celler som kunne registrere lyset i omgivelsene, slik at årstidene og tidspunktene på døgnet ville påvirke den elektroniske musikken til Nordheim på ulike måter. «Det er vi som skal bestemme hvordan maskinene skal arbeide. Det er også kunst», skal han ha sagt den gangen.

Kampen mot støyen

Utenfor galleriet er det også satt opp en liten telefonboks, som er verket *Calling the Glacier!* Den tyske kunstneren Kalle Aldis Laar har plassert visittkort inni boksen. Dersom man ringer opp nummeret, kan man høre den vemodige lyden av Vernagtferner-isbreen som smelter i sanntid. Hvert drypp er som en tikkende klokke. Mangel på lydhørhet er like mye et politisk problem som et sosialt problem. Akkurat som vi ikke reiser oss opp for noen som trenger det på bussen når vi har stengt ut «støyet» og har et slørete blikk vendt ut vinduet

Nedsmelting: *Calling the Glacier!* av Kalle Aldis Laar. Om du slår nummeret, kan du høre lyden av isbre som smelter i sanntid.
Eivind Lauritzen / Galleri F 15

eller mot skjermen, kan økt digitalt støy og en manglende oppmerksomhet for de naturlige omgivelsene gjøre oss frakoblet i møte med den globale oppvarmingen og den fortvilende politiske verdenssituasjonen som sådan.

Det er likevel noe som kan fremstå paradoksalt i kunstneriske settinger som dette. Målet er å gjøre oss oppmerksom de naturlige omgivelsene. Men for å komme dit, må vi gjennom intrikate oppsett av ledninger, lydbølger, datamaskiner, koder, konsepter, modeller og digitale systemer. Dette slo meg da vi fulgte lydvandringen som komponisten Brona Martin hadde utviklet. Vi lastet ned appen og gikk gjennom landskapet med ansiktene vendt mot skjermen og proppene i øret, til vi omsider ga opp og begynte å prate med hverandre. Et annet sted hørte vi en summelyd fra skogen som noen trodde var en del av utstillingen, men som viste seg å være en teknisk feil. At en gruppe ornitologer måtte komme til biennalen for å sjekke om de genererte lydene fra robot-flaggspettene som var plassert i trærne ikke forstyrret de faktiske flaggspettene på øya, åpner opp for spørsmål om hva som egentlig utgjør støy i en sammenheng som dette – og hvordan naturen ikke kan skjerme seg fra støyet vi mennesker lager.

Kunsten å gjøre ingenting

Jana Winderens verk, plassert ved kystlinjen fremfor galleriet, er spesielt interessant i denne

La fantasien løpe løpsk: Jana Winderens verk *here: this place* er utsillingens enkleste: en benk. Eivind Lauritzen / Galleri F 15

sammenhengen. Den norske kunstneren er kjent for å senke såkalte hydrofoner (undervannsmikrofoner) under vann for å undersøke tilstanden til livet der nede. Kunstnerskapet er tett koblet til kompleks forskning og teknologi, men denne gangen hadde hun bare plassert en benk fremfor fjordutsikten. Verket *here: this place* oppfordrer folk til å sette seg ned og *forestille* seg livet under vann. Det ble presentert som biennalens mest abstrakte verk, men ble også det radikalt enkleste og mest praktiske. En turgåer hadde satt seg på benken og så ut på fjorden. Jeg vet ikke om han visste at han ble en del av biennalen, eller om han bare satt der og nøt stillheten – akkurat som kunstneren ønsket det.

For John Cage var ikke stillhet fravær av lyd, men en tilstand hvor man er åpen for omgivelsene og uforutsette hendelser. I et av essayene i boken

Silence: Lectures and Writings (1961) skriver han at vi i større grad bør omfavne et «nothingness» – et tomrom og en tilstand hvor det ikke skjer noe som helst, og hvor man ikke søker etter en større mening eller forløsning. Dersom noe er kjedelig etter to minutter, bør man prøve å fortsette i fire minutter, skrev han. Om det fortsatt er kjedelig, bør man prøve i åtte minutter: «Then sixteen. Then thirty-two. Eventually one discovers that it is not boring at all». Jeg kom til å tenke på dette da jeg så turgåeren som hadde satt seg på benken til Winderen. Verket, og biennalen, er ikke kjedelig – langt ifra. Men flere av de mest innholdsrike øyeblikkene på biennalen oppsto når det ikke skjedde noe som helst.

En ettermiddag forrige vinter, da jeg nådde toppen av Telthusbakken og så utover Vår Frelses gravlund, ble jeg forbløffet av synet som ventet meg. Hundrevis av kråker fylte den rosa himmelen, og det var en scene fra en Hitchcock-film. Jeg trakk umiddelbart proppene ut av ørene, og hørte lyden av skrikene og vingene som flakset rytmisk over meg.

På sitt beste kan lydkunsten fremkalle enestående øyeblikk som dette, akkurat som naturen. Den kan også minne oss om at vi beveger oss gjennom omgivelsene med en bedøvet sans. At vi hele tiden velger hva vi utsetter ørene våre for, gjør oss kanskje også dårligere til å håndtere stillheten som Cage snakker om, altså det uforutsette og formålsløse. Vi

blir dårligere til å møte den faktiske støyen som omringer oss. Når vi stenger støyen ute, stenger vi samtidig omgivelsene ute – og gjør oss selv passive i møte med dem.

LES OGSÅ

Hodetelefonene våre fylles med musikk vi ikke skal lytte til. Hva gjør det med oss?

Da musikken forsvant fra hjemmene våre

[Om](#)
[Morgenbladet](#)

[Ansatte](#)

[Tips oss](#)

[Kontakt oss](#)

[Abonnements](#)
[villkår](#)

[Samtykkeinns](#)
[tillinger](#)

[Personvern](#)

[Kundeservice](#)

[Annonser](#)

[Løssalg](#)

[Gi Morgenbladet](#)
[i gave](#)

Opphavsrett Morgenbladet © 2025

Ansvarlig redaktør og administrerende direktør: Sun Heidi Sæbø

Organisasjonsnummer: 866 948 542